ALLAHSЬZLAR İTTİFAKЬNЬN BAQЬ ƷYRA

ALLAHSЬZ QUTUBXANAS

INSAN, HEJVAN və BITGILƏ əmələ gəlməsi

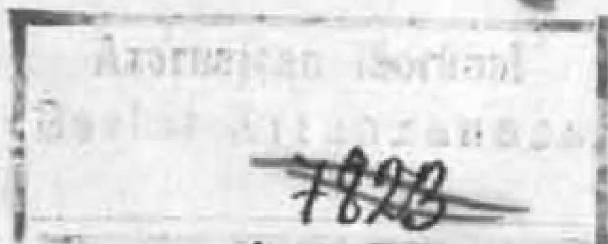
AZƏRNƏƷR 1929

AZƏR. ALLAHSIZLAR ITTIFAKININ BAŞ ŞURASI

Allahsız qutubxanası
V-byrakılə

INSAN HEJVAN və BITGILƏRIN ƏMƏLƏ GƏLMƏSI

1929

AZƏRBAJCAN DEVLƏT NƏŞRIJJATI

AZƏRNƏƷR
mətbəəsində basıldı
Baqı, Balʒoj Morskoj
və Krasno-Presnensqi quç.
tinində №№ 16/36
B. M. M. № 6251
Sif. № 1193
Sajı
3000

Bitqilər, hejvanlar və insanıŋ əmələ qəlməsi hakkıŋda dini nəzərlər

Byndan əvvəl byrakılmış «dunja və jerin əmələ qəlməsi» barəsindəqi qitabda isbat olyndy qi, elmi nəzərlər, dunja və jerin əmələ qəlməsi xusysynda kyr'anda, xristian və jəhydilərin mukəddəs qitablarıŋda jazılan şejlərə qequndən ziddurlər. Insanıŋ, hejvanlar və bitqilərin əmələ qəlməsi barəsində də biz ejni şeji qerurıq.

Dindarlarıŋ hamısı bitqilərin, hejvanlarıŋ və təbiətdə qyja qi, xusysi bir jer dytan insanıŋ da allah tərəfindən jaradıldıgıŋa inanırlar.

Kyr'anda XVI syrədə bitqilərin qejərməsi uçuŋ allahıŋ nə cur əmr verdiqi heqajə olynyr *(səhifə 10)* «bygda, zejtyn, xyrma, uzum və hər nev' mejvələrin qejərməsini əmr etdi». *(səhifə 11)* jer uzundə hejvanları jaratdı *(səhifə 5)* və axırda adəmi jaradıb ez ryhyny ona ilham etdi *(syrə XV, səhifə 28-29)*. By və byna bənzəjən fiqir və sezləri xristian və jəhydilərin mukəddəs qitabları daha da mufəssəl syrətdə jazırlar.

By syrətlə din, jer uzundəqi hamı şejlərin allahıŋ idarəsilə birdən-birə əmələ qəldiqini təsdik edir. Jə'ni bitqi və canlı mevcydlarıŋ hamısı

indi nə зəqildədurlərsə, əvvəldən də by cur imiзlər.

Laqin by fiqirlər və nəzərlər elm tərəfindən çokdan rədd edilmiзdur.

By cur dini təsəvvurlərin mejdana çıkmasına səbəb nə idi?

Səbəb o idi qi: bitqi və hejvanlar aləminin inqiзafı, jeni nev'lərin əmələ qəlməsi, əsqilərin isə məhv olması kədimdə mə'lym dejil idi. Jer uzundən həjatın tarixi xusysynda Tevrat və Incili jazanlarının bir fiqir və təsəvvurləri jok idi. Bir nev'in diqər bir nev' tərətməsi imqanı xusysynda da onlarda bir fiqir belə ojanmamıзdı. Byna qørə mukəddəs qitablarda onlar belə bir mənzərə təsvir edirdilər: bitqi və hejvan nev'ləri jer uzundə, tədric ilə dejil, bir neçə qunun içərisində birdən-birə tørəndi. Və allah hər nev'i əvvəldən nə cur jaratmıз isə, dəjiзilmədən øz зəqlini saklajır.

Hali-hazırda əsas xətlər daxilində jer uzərindəqi, həjatın tam tarixi bəllidur.

Çøquntu suxyrları nə cur əmələ qəlir

Jerin alt katlarında bir çok daзlaзmıз kədim nəbatat və hejvan kalkıları tapılır.

Dag suxyrları arasında muxtəlif dərinliqlərdə daзa dønmuз ajrı-ajrı və ja butun sumuqlərə nabat qøvdələrinə və beləcə kədim həjatın izlərinə təsaduf olynyr. Çok vakt onları qirəçli və

kymly dag suxyrları içərisində hər tərəfdən kapalı halda tapılar. Bitqi və hejvan kalgıları nə cur oraja daxil olmyşdyr? By syala cavab verməq uçun çoquntu suxyrlarının necə əmələ qəldiqini bilməlijiq. Bynlara çoquntu suxyrları dejilməsinə səbəb odyr qi, onlar dəniz və okjanyslarının diblərində çoquntu halında toplanmışlardyr.

Jer qurəsi bərq kabık ilə ortulduqdən sonra by kabık dagılmaga başladı. Ilq daglar, ilq əmələ qəlmiş dəniz sahilləri, quləq və syların arası qəsilməqsizin olan tə'sirilə gejri-muntəzəm bir syrətdə isindi və sojydy. Dəniz dalga dojmələri sahillərdəqi kajaları dagıtdı və onları xırda parçalara (çınkıla) ajırdı və hətta oz halına qətirdi. Granit, gnejs qibi ən bərq dag suxyrları qunəş karşısında gejri-muntəzəm bir syrətdə kızarak balaca çatlaklarla ortulu bir hala qəldilər və byralara sylar qirdi. By çatlaklara qirən sylar donarak içəridən təzjik ilə daşları parçaladı və hissələrə ajırdı.

Sy bir tərəfdən kajaları parçaladıgı qibi diqər tərəfdən də daşların qimjəvi tərqibini dəjişdirdi. Juqsəq daşlarda byzlyklar əmələ qəldi bynlar bojuq kajaları dagıdarak, yzak məsafələrə kadar ozlərilə apardılar. Daglardan akan sellə kajaların parçalanmasından hasil olan məhsyllar bojuq çajlara və dənizlərə suruqlədilər. By syrətlə bərq dag suxyrlarının parçalanmasından hasil olan məhsyllar, dənizlərdə və okjanyslarda kat-ka

jьgьldьlar. Byndan başka dənizlərdə ancak mikroskop altьnda ƣərulə bilən bir çok qiçiq hejvanlar jaşajьr qi, by hejvanlarьn qirəç kabьklarь vardyr. By qibi dəniz hejvanlarь tələf oldykdan sonra onlarьn kabьklarь dəniz dibinə çөqdu məhqəm qirəç, daş və təbəşir lajlarь əmələ ƣətirdilər. Bərq dag suxyrlarьnьn parçalanma məhsyllarьndan jə'ni grafit, gnejs və gejrilərindən kym və ƣil təbəkələri hasil olarak əsrdən-əsrə by katlarьn məhqəmliƣi artdь. Ust katlar, altdaqьlar mənƣənə qibi jykarьdan aşaga sьkdьlar və altdaqь təbəkələri sərt daş halьna kojdylar.

Çөquntu suxyrlar dənizin dibində olyrlardь. Laqin dəniz tədric ilə başka jerlərə çəqilməsilə, dənizin dibində bylynan çөquntu suxyrlardan kyrylar hasil oldy. Dənizin by cur jerini dəjişməsi, jer kabьgьnьn mutəsavi olmajarak kьrьşmasьndan iləri ƣəlir və jer qurəsi uzərində bir çok jerlərdə muşahədə olynyr. Indiqi Hollandija өlqəsinin dəniz sahilləri tədric ilə ƣөzə çarpmajan bir syrətdə alçalьrlar. By məmləqətin əhalisi xusysi bənd və sədlər ilə dənizdən өzlərini korymaga məcbyrdyrlar. Çok jerlərdə isə dəniz ƣeri çəqilərəq, dibdə əmələ ƣəlmiş çөquntu suxyry mejdana çьkьr. Belə jerlərdə kyry juqsəlib dəniz çəqildiƣi zaman dibdəqi çөquntu suxyrynyn, kyrylar tərqibinə daxil oldygy ƣөrulur. Bir çok

jerlərdə by lajlar jenə də syjyn aƶındırıcı tə'sirinə ograr. By syrətlə mejdana çıkan lajları tədkik etməq mumqun olyr.

Kədim hejvanların jer katlarında basdırılmıƶ kalıkları

By lajların içərisində vaktilə jaƶamıƶ hejvanların kalıkları, kabıkları, zırhları, sqeletləri və ajrı-ajrı sumuqləri bylynyr. Ƶubhəsiz sumuqlərin maddəsi dəjiƶilməqsizin kala bilməzdi. By sumuqlər daƶlaƶırlar. Laqin onların birində hasil olan minerallar ejnilə sumuqun qəhnə ƶəqlini saklarlar.

Qərunur qi, çəquntu suxyry lajlarında basdırılmıƶ və kalıklar ƶəqilində təsaduf edilən hejvan və bitqi nev'lərinin izləri, by lajların biriqmələri zamanında var imiƶlər. Hər hansı jer katastrof nəticəsində hejvan cəsədləri və tələf olmyƶ bitqilərin hissələri axıra kalmıƶ suxyrlarda mymjalaƶmıƶ halda qəzə çarparlar. Zaman qeçdiqcə onlardan bir neçəsi daƶlaƶarak (təhəccur edərəq) toprakdan çıkarılan kalık halına qirmiƶlərdur.

Jer lajlarının dərinliqi və gejri by qibi əlamətlərlə, hejvan və nabatların tərətdiqləri vaktları, onlardan hansıların kabakca və hansının sonra jaƶamıƶ oldygyny təxminən tə'jin etməq mumqundur. Məhv olmyƶ hejvan nev'lərilə hazırda mevcyd olanları bir-birilə mukajəsə etdiqdə, kədimdə jaƶamıƶ hejvan nev'lərinin hali-hazırda tamamilə məhv oldykları mə'lym olyr. Məsələn

hazırqı zybr denilən hejvanların məhv olyb nəsli uzulməqdədur. Və ja jakın zamanlarda tələf olyb nəsli uzulən dəniz inəqləri byna misal ola bilər. Hejvan nev'lərinin bir çoky da jenidən törəmişlərdur qi, by jeni nev'lər çok kədim zamanlarda mevcyd dejildilər. Mevcyd hejvan nev'lərini bir-birilə mukajəsə etdiqdə, hejvanlar aləminin ajrı-ajrı nev'ləri arasında bir jakınlık və kohymlyk oldygyny tə'jin etməq olar. Byndan belə mə'lym olyr qi, hejvan nev'ləri daima dəjişməqdədur. Bynlar zaman qeçdiqcə tədric ilə dəjişərəq bir formadan diqər bir formaja qeçirlər. Misal uçun toprak katlarında basdırılmış (mədfyn) at kalıklarını qözdən qeçirib də onları hazırqı at nev'lərilə mukajəsə etdirəcəq olyrsak, kədim atların vaktilə kısa boj və beş barmaklı oldygy bəlli olar. Ancak sonraları tədricən dəjişərəq hazırqı at nev'ini mejdana qətirmişlərdur. Toprak katlarında saklanmış hejvan izləri və kalıkları ilə onların nisbətən hansı nev'lərə mənsyb oldyklarını tə'jin etməq çətindur. Ajırıcı əlamətlərinə qörə onlar ajrı-ajrı nev'lər arasında orta jer vəzijjəti alıb bir nev'dən diqər nev'ə qeçid formasıdyrlar. Məsələn: «arxeopteriks»— ilq kyş deməqdur. Vucydynyn kyrylyşy qərtənqələ ilə kyşların əcib bir syrətdə bir-birinə karışmış əlamətlərindən ibarətdur. Arxeopteriksin başı kyş bası qibi olyb çənələrində dişləri vardyr. Kanadları olmakla barabar by kanadlarında uç dırnaklı barmakları vardyr. Kyjrygy qərtənqələ

kyjrygy qibi yzyn olyb, hər fəkərədə iqi lələq vardyr. Arxeopteriks; kyзlar ilə surunən hejvanlar arasьnda, bir qeçid halkasь təзqil edir.

Hejvanlar aləminin bir-birinə kohymlygy

Jer altьnda əsqidən kalma kalьklarьn və gejri subyt və dəlillərin by cur mukajəsəli olarak өqrənilməsi əsasь uzərində, hejvanlar aləminin inqiзaf dərəcələri muəjjən edilmiз; daha sonra qəlmiз nev'lərə baзlangьc olan kədim hejvan nev'ləri tə'jin edilmiзdur. Jer uzundəqi həjatьn butun tarixi dөrt geolozi eraja bөlunmuзdur. By devrlər aзagьdaqь adlarь alьrlar: 1—Arxeiq devr 2—Paleozoiq devri 3—Mezozoiq devri 4—Kajnozoiq devri. Ən kədim Arxeiq və ja ibtidai era lajlarьnda çok sejrəq həjat əlamətlərinə təsaduf olynyr. Arxeiq eraja ajid lajlarda indijə kədər daзa dөnmuз heç bir kalьk tapьlmamьзdyr. Laqin o lajlarda grafit və mərmər tapьlmьзdyr qi bydag suxyrynyn hər iqisi də, ancak hejvan və ja bitqi kalьklarьndan əmələ qəlmiз ola bilər.

Arxeiq eradan sonra palezoiq devr baзlajьr qi, turqcə kədim həjat deməqdur. By eranьn baзlangьc lajlarьnda daз halьna qəlmiз fəkərəsiz (bel sutyny olmajan) dəniz hejvanlarь kalьklarьna təsaduf olynyr. Bitqi, balьklar və gejri by qibi fəkərəli hejvanlar o zaman hələ qi, kyryda jok idi. Havada həзərat və cuculər yçmajьrlardь. Dənizlərdə isə ilq dəfə olarak syly josynlar əmələ

qəlmiʒdi. By eranьn muhum hejvanlarь dəniz sunqərləri, medyzalar, dəniz yldyzlarь, jymʒak bədənlilər və xərçənqə bənzər trilobitlərdi. Trilobitlərin qafi dərəcədə juqsəq kyrylyʒlarь həjatьn miljonlarca ilq əvvəl mevcyd oldygyny qəstərir.

Sonraqь devrin lajlarьnda fəkərəli hejvanlarьn birinci numajəndəsi olan balьklara təsaduf ediriq qi, insan da by fəkərəli hejvanlar sьrasьna daxildur. Indiqi balьklardan bir çokynda oldygy o devrin balьklarьnьn bel sutyny sumuqdən olmajьb kьkьrdakdan ibarət idi. By devrdə bitqi aləmindən ilq əqrilti otlarьna təsaduf olynyr. Byndan sonraqь devrdə iqi cur tənəffus edən balьklar və iqi məiʒətlilər həm kyryda, həm də syda jaʒajanlar mejdana çьkьr. Iqi cur tənəffus edən balьklar, əsil balьklar ilə iqi məiʒətli hejvanlar arasьnda bir həd təʒqil etmələrilə məʒhyrdyrlar. Onlarda gəlsəmə jakʒь inqiʒaf etmiʒdur. Amma uzmə qisəsi kyry hejvanlarьnda mevcyd ciqərlər qibi hərəqət edir. By balьklarьn nəsilləri isti əlqələrdə, jajda quclu syrətdə kyryjan qəllərdə, indijə kədər kalmьʒlardyr. Triton, kyrbaga qibi əsil kyry hejvanlarь iqi cur tənəffus edən balьklardan, inqiʒafca bir kədər juqsəqdə dyryrlar. Iqi məiʒətlilər balacalьkda gəlsəmə, bəjuduqdə isə ciqərlər ilə tənəffus edirlər. By syrətlə iqi məiʒətli hejvanlar, kyryda jaʒajanlar ilə dənizdə jaʒajan hejvanlar arasьnda sanqь bir qeçid qəprusu təʒqil edirlər. Kədim agaç kalьklarь tez tapьlmьʒdь. Bitqilərin ən artьk inqiʒafь dərdunçu devrdə ol-

Şəqil—1. Hejvanlar aləminin nəsil şəcərəsi sxeması.

nyşdyr. O zaman qi, agaclar hundurluqcə indiqilərdən qeri kalmajırlardı, fəkət qərqəmcə ɔynlardan çok fərkli idilər. Batlak meşələrdə lepidodendronlar jə'ni pylly agaçlar kalkmışdı. By agaçların pylly adı alması ondan ɵtrudur qi, ɵqulən japrakların kalıkları, agaçların qevdələrini pyl şəqilində ɵrtmuşdur. Agaca bənzər cisim əqrilti otları, artık tiqanlı olarak təsaduf olynan katır kyjryglylar bitmişlərdi. Daş qɵmur ajları by bitqi aləmindən bizim zamanımıza kələr çatmakdadyr.

Daş qɵmur devrində hejvanlar aləmi ɵz inqişaf dərəcəsinə aşagıdaqı syrətlə juqsəlmişdur. Iq dəfə surunən hejvanlar tɵrəjir. Onlar artık butun həjatlarını kyryda qeçirib ciqərləri ilə ənəffus edirlər. Byndan sonraqı devrdə, surunən hejvanlar sajlarının çoklygy və bɵjuqluqləri lə iqi məişətlilər ilə rəkabət etməqə başlajırlar.

Byndan sonra qələn eraja m e z o z o i q (o r t a h ə j a t) e r a dejirlər.

Surunən hejvanlar by devrdə hɵqumran dilər. Qeçmiş devrlərin gajət cəsim iqi məişətliəri məhv olyrlar. Cəsim hejvanlar surunənlər sınıfı içərisində hazırqı kyşların sələfləri olan ʋçycy qərtənqələlər və ja pterɵkaktililər daha sonra ibtidaji kyşlar (arxeopterkslər) mejdana qəldi. Mezozoiq devrin əvvəlində birinci olarak məməli hejvanlar tɵrədi. Məməli hejvanlar çokly və jırtıcıja bənzər surunən hejvanlardan əmələ

qəlmiзdurlər. By devrin axı̡rı̡nı̡ bitqilər aləmində ilq dəfə çiçəqli nabatlar təзqil etdilər.

Son kajnozoiq (jə'ni jeni həjat) erası̡ iqi devrə ajrı̡lı̡r: 1) uçuncu və 2) dərduncu devrlər. By erada isti kanlı̡ fəkərəlilər və xusysilə məməli hejvanlar dunjanı̡n həqumranı̡ idilər. Uçuncu devrdə kyryda qərqədan, fil və gejri qibi kalı̡n dərili hejvanlar haqim idilər. Dənizlərdə çok mikdarda balı̡na зəqillər və gejri by qibi məməli sy hejvanları̡ jaзajı̡rdı̡lar. O devrdə jaзajan balı̡na зəqilli və kalı̡n dərili hejvanları̡n bir çok numajəndələri hali-hazı̡rda tələf olyb qetmiзlərdur.

Dərduncu devrin birinci jarı̡sı̡nda indiqi nabatat və hejvanat aləmi əsas xətlərdə kət'i olarak təзəqqul etməqə baзlamı̡зdyr. Cava adası̡nda toprak katları̡ içində, by devrə məxsys inqiзafca mejmyn ilə insan arası̡nda dyran, mejmyn—insan və pitekantrop, sqeletlərinin kalı̡gı̡ tapı̡lmı̡зdyr.

Jykarı̡dan bəri sajdı̡gı̡mı̡z hər bir geolozy miljonlarca il davam etmiзdur. By syrətlə elmin jer qurəsi uçun tə'jin etdiqi jaз, mukəddəs tarixin dunja tarixi xusysynda verdiqi mə'lymata dabandabana ziddur. Onları̡n fiqirincə, dunjanı̡n jaradı̡lması̡ndan indijəcən 6-7 min ildən artı̡k qeçməmiзdur.

Hejvanlar aləmindəqi kohymlyga dikkət etdiqdə, aзagı̡daqı̡ by muhumm xusysijjəti kejd etməlidur: həjat; kyrylyзy az murəqqəb olan formalardan, kyrylyзy daha çok murəqqəb olanlara

dogry inqiƨaf etməqdədur. Bir hucejrəli bəsit hejvanların arkasınca jymƨak bədənli sunqərlər və bəcəqlər qələr. Bynlar, balıkların əcdadıdyr. Balıklardan sonra iqi məiƨətlilər, surunənlər və axırda məməlilər qəlir.

Ajrı-ajrı hejvan nev'ləri arasında qeçid pilləri vardyr. By syrətlə hejvan və nabatlar aləmi tədric ilə dəjiƨilərəq indiqi halları ala bilmiƨlər və hər iqi aləmin ajrı-ajrı nev"ləri arası qəsilmədən inqiƨaf devrlərini qeçirmiƨlər. Nə uçun hejvan nev'lərində dəjiƨiqliq əmələ qəlir? Hansı səbəblərin kuvvəsi tə'sirilə bir nev', ɵzqə bir nev' dogyryr?

Sun'i saflaƨdırma

Hejvan və nabatat nev'ləri indi də dəjiƨilmədə davam etməqdədurlər. Laqin onlarda mevcyd indiqi dəjiƨiqliq, o kədər aram ilə qedir qi, bizim uçun çok az hiss olynyr. Bynynla belə biz indiqi ƨərajitdə, bitqi və hejvanlar aləmində, nev'lərin kuvvəsi tə'sirilə bir nev', ɵzqə bir nev' doƨahədə edə biləriq. Ev hejvanları və qultur bitqiləri nev'lərini muqəmməlləƨdirmə ilə hamı tanıƨdyr. Insan javaƨ-javaƨ onları vəhƨiliqdən çıkarmıƨdyr.

Insan hansı jollar ilə by nəticələrə çatmıƨ və ɵz məksədini əldə etməq uçun hansı vasitələrlə hejvan və nabatat cinslərini dəjiƨdirdi?

Nabatat və hejvanlar, formasını dəjiədirmə usyly cıftləədirmədən ibarətdur. Belə fərz edəq qi, agır juq çəqən at nev'i tərətməq lazımdyr. Maldarlık ilə məəgyl olan adam, kısa və məhqəm ajagları qeniə sqeleti, kısa bojları və qucluluqləri ilə ozqə atlardan fərkli olan ərqəq və diəiləri seçib ajırır. At- atdan (hətta bir ajilədən də olsa) hər halda bir sifət ilə ajrılırlar. Seçilmiə ərqəq və diəilər nəsil tərətməq uçun kəbilə arasına byrakılır. By syrətlə kısa ajaglı ata-anadan onlara bənzər nəsil əmələ qələcəqdur; çunqu ata-ananın xasijjəti və onlarda olan okəajıə vərasət jolilə evlada qeçir. Əmələ qələn jeni nəslin arasından lazım olan sifətlərlə ajrılanları jenidən seçməq və iqinci dəfə ciftləədirməq mumqundur. Bir neçə nəsildən sonra elə jeni at cinsi əldə edilir qi; by jeni atda agır juq çəqməq uçun lazım olan sifətlərin hamısı tapılır. Ciftləədirmə əməlijjatı və jaəajıəı əərtlərini dəjiədirmə ilə Amerika agranomy Berbank və Əyra alimi Miçyrin ev nabatlarının tamamilə jeni sortlarını əmələ qətirmiələrdur. Məsələn: çəqirdəqsiz qavalı cinsi qibi. Qəstərdiqimiz qibi hejvan nev'lərini by cur dəjiədirmə usylyna sun'i saflaədırma adı verilir. Sun'i saflaədırma usyli iqi xassəjə jə'ni organizmada mevcyd olan dəjiəilmə və irsijjət xassələrinə əsaslanır. Dəjiəilmə sajəsində jeni əlamətlər mejdana qəlir. Jeni nəsillər sırasında irsijjət də by əlamətləri kuvvətləndirir.

Təbii saflaзdьrma

Indi jeni bir syal qəlir, təbiətdə də saflaзdьrma varmьdyr və by saflaзdьrma nəticəsində jeni hejvan nev'ləri əmələ qəlirmi? Təbiətdə nev'lərin əmələ qəlməsi, ev hejvanlarьnь sun'i syrətdə muqəmməlləзdirməq kanynlarьna tabe'dur. Bəjuq alim Darvin belə saflaзdьrmanьn təbiətdə də əmələ qəldiqini qəstərdi. Laqin by saflaзdьrma, idraqlь insan əlilə olmajьb, təbiətin qor kuvvəsi ilə olyr. Təbiətdə saflaзdьrma prosesi həjat mubarəzəsi sajəsində əmələ qəlir. Nabatlar və hejvanlar əzlərinə lazьm olan jaзajьз vasitələrindən (jer, ьзьk, gьda və sajirə qibi) artьk mikdarda tərəjirlər. Əqər hər toxymy bir nəsil verməq зərtilə zəncir oty dogyb tərəməsinə mane olmasa, on bətindən sonra zəncir otynyn nəsli—jer uzunu təзqil edən kara səthindən on beз dəfə bəjuq olan bir sahəni ərtmuз olardь. Zəncir otynyn by cur tərəjib artmasьnь əcajib bir hadisə зəqilində duзunməq lazьm dejildur. Bir ildə iqi toxym verən bir nabatьn ijirmi beз ildən sonra miljonlarca numynələr verəcəjini qiçiq bir hesab ilə qəstərməq olar. Nabatlar hakkьnda dediqlərimizi ejni syrətlə hejvanlara da tətbik etməq olar. Məsələn: fil çok az artьr. Iqi juz illiq həjatьnda altьdan çok javry dogyrmaz. Hal by qi, bir cut fildən, 500 ildən sonra 15 miljona kədər fil numynəsi hasil olar. Deməq qi, istər hejvan, istərsə nabatlar jaзadьklarь muddətə nisbətlə daha da

çok dogyb artьrlar. Onlardan çoky, jem uçun ɵz rəkiblərilə mubarəzə zamanьnda tələf olyr və ɵzlərindən daha kuvvətli fərdlərin kyrbanь olyrlar. Zəncir oty ɵlumundəꞑ sonra juzə kədər toxym byrakьr. Belə qɵrunur qi, əvvəlcə bir nabat mevcyd olan jerdə, juz təzə nabat jaʒamalьdyr. By isə jəkin qi, mumqun dejildur. Jerə təqulən toxymlardan bir hissəsi bitməjir. Bitməjənlər vaktilə jakʒь jetiʒməjən toxymlar olyb, by səbəblə də zəjif kalmьʒlardyr. Toxymlardan bir neçəsi bitməqdə qeciqirlər. Ola bilsin qi, bynlarьn kabьgь kalьn oldygyndan içərilərinə rutybət nufyz edə bilməjir və ja topraga əlveriʒsiz bir vəzijjətdə duʒmuʒlər. Laqin konʒy toxymlardan qec əmələ qəlməqlə by nabatlar ɵz rəkiblərinin tərəfindən məhv olynyrlar. Onlar qafi dərəcədə gida və ьʒьk ala bilməjirlər və nəticədə zəjif duʒub məhv olyrlar. Qɵjərən bitqilər içərisində elə xoʒbəxtləri olyr qi, cur-bə-cur səbəblər ilə ɵz konʒylarьnь kovyrlar. By cur təbii saflaʒmanьn nəticəsində, ancak bir iqi nabat kala bilər qi, bynlar jaʒajьrlar və qələcəq nəsli artьrьrlar. Baʒka nev'də olan nabatlar ilə mubarəzədə, bynlarьn da məhv olmasь mumqundur; çunqu həjat mubarəzəsi, təq bir nev'in içərisində olmajьb, ajrь-ajrь nev'lər arasьnda da vardyr. O zaman muhit və həjat ʒərtlərinə, zəncir otynyn nəslindən daha da yjgyn nabatlar tapьlьrlar. Əqər ɵzqə nabatlarьn zəncir oty uzərindəqi gələbəsi daimi isə, nəticə-

də gejri nabatlar tərəfindən zəncir oty nev'i sıkısdırılacakdyr.

Nev'ləri bir və ajrı olan hejvanlar arasında byna bənzəjən həjat mubarəzəsi vardyr. Həjat mubarəzəsinin bir çok cihətləri olyb cur-bə-cur formalara ajrılır. By jalnız, hamı hamının əlejhinə olan mubarəzə dejil, bitqi və hejvanların øz aralarında olan mubarəzədur. Hejvanlar ilə nabatlar aləmi arasında karsılıklı munasəbət uzərində və muhit ilə də arası qəsilmədən mubarəzə vardyr. Intisar etmis mubarəzə forması bir nev'ə və ja ajrı-ajrı nev'lərə məxsys fərdlər arasındaqı karsılıklı jardımdyr. Bir çok hejvanların cəmijjət həjatları by cur həjat mubarəzəsi formasına ajdın bir misaldyr. Asan gida əldə etməq, øzunu dusməndən korymak və nəsil saklamak uçun, hejvanlar suru halında jasajırlar.

Təbii saflasdırma nəticəsində həjat mubarəzəsində əlverisli xusysijjətləri olanlar və muhitə yjgyn fərdlər jasajırlar. By xusysijjətlər øz-øzunə ariz olyr. Misal uçun qøturduqumuz zəncir oty toxymlarından bir neçəsi hər hansı bir səbəb ilə kabıgı daha incə olarak jetismis, by isə onların daha da sur'ətlə bøjujub bitməsinə səbəb olmysdyr. By fajdalı xusysijjətlər vərasət jolilə nəslə qeçir, by xusysijjətə maliq olan xosbəxtlər jasajırlar, nəsilləri olyr və nəsillərdə də həmin əlamətlər bylynyr, nəsil jeni saflasmaga ograjır. Jenə də jalnız fajdalı xusysijjətləri olanlar jasajırlar və by xusysijjətləri vərasət jolilə øz nəsil-

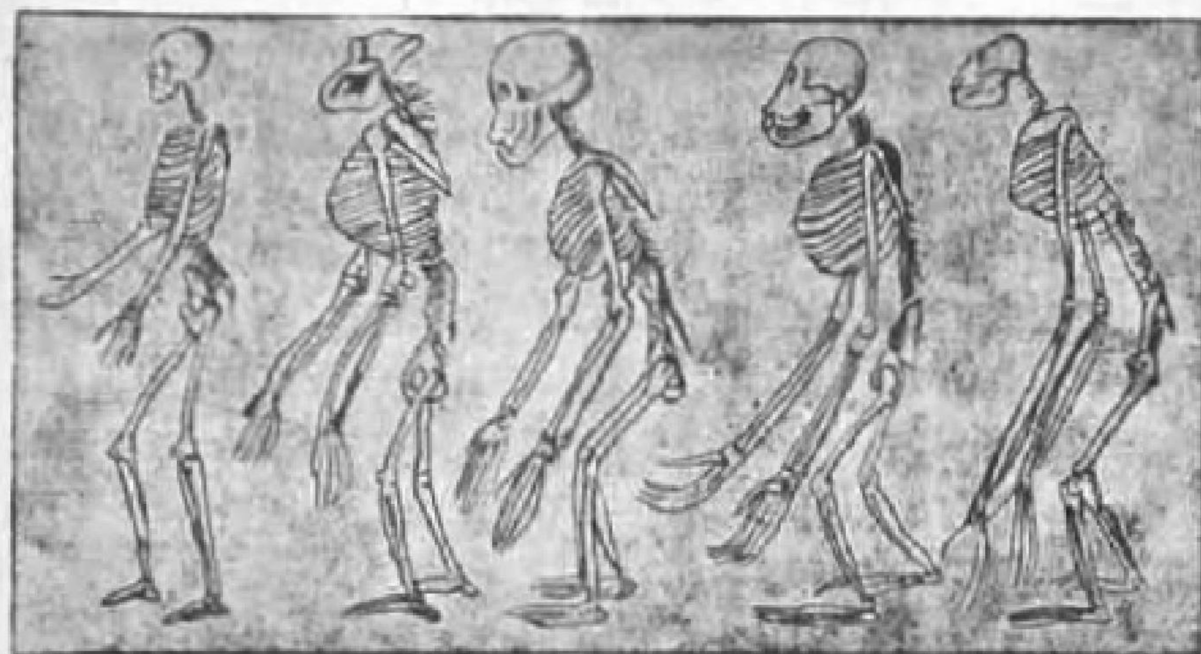
lərinə qeçirirlər, nəticədə organizmlərin tərədiqləri muhitin jaşajьş şərtlərinə yjgyn əlamətlər biriqir.

Təbii saflaşdьrmanьn jardьmilə muhit, organizmaja məhtac oldygy formalarь verir. Laqin ajrь-ajrь hejvan və nabat nev'lərinin inqişaf etdiqi muhit dajima dəjişir. Dənizlər dajazlaşьrlar və ja əqsinə dərinləşirlər. Qeçilə bilməjəcəq dərəcədə sьk olan sy bitqiləri jerinə çəllər, səhralar hasil olyr. Əvvəlcə sojyk olan jerlər, isti olyrlar. Muhitin by cur dəjişiqliqləri organizmin kyrylyşynyn jenidən dəjişməsinə səbəb olyr və jeni nev'lər tərədirlər. Deməq qi, inqişafьn əsas səbəbi; organizm jaşadьgь muhitin dəjişilməsidur. Hejvan və nabatat nev'ləri jaşadьklarь muhitə yjgyn olarak kyrylmyşlardyr. Əqər muhit dəjişirsə, nev'ləri də formalarьnь dəjişməqə və ja da məhv olmaga (əlməqə) məhqymdyrlar.

Insanьn əmələ qəlməsi. Insanьn hejvanlar ilə okşajьşь

İnsan əz inqişafilə hejvanlar aləmində bir istisna təşqil etməjir. Insanьn bədəni də gejri məməlilər qibi umymi bir plan uzrə kyrylmyşdyr. Juqsəq dərəcədə inqişaf etmiş məməli hejvan nev'lərinin bir çok umymi xətləri və ryhi fəalijjətlərin təzahirləri insanda oldygy qibidur. Kyrylyşca xusysilə insana jakьn olanlar, gorilla, şimpanze, orang-ytan və gibbon qibi insana bənzər mejmyn cinsləridur. Insan qibi onlarьn da kyjryklarь jok-

dyr. Dəri ərtuləri varsa da, by ərtu insanda da bir dərəcəjə kədər vardyr. Sqeleti təзqil edən sumuqlər, hər iqisində bir mikdardadyr. Ətraf sumuqləri (əl ajaglar) okзar bir syrətdə kyrylmyзdyr. Əzələlərin vəzijjətləri də okзar bir syrətdədur. Okзar ələmətlərin kədəri e'tibarilə by mejmynlar baзka hejvanlara nisbətlə insana jakıṇdyrlar. Byndan baзka insan ilə mejmynlar arasıṇda-

Зəqil—2. Sqelet:
insan, gorilla, зimpanze, orangytan, hiddon

qı, kohymlyk, kanlarıṇıṇ tərqibilə də təsdik olyṇyr. Cinsləri muxtəlif kanlarıṇıṇ karıзdırılması uzərində edilən təcribələr ilə, hejvanlarıṇ jakıṇ və ja yzak kohymlygyny tə'jin etməq mumqundur. Insan ilə mejmynlar arasıṇda kan kohymlygy oldygyny biz təsdik edə biləriq. Daxili sekret organları ifrazatıṇıṇ tərqiblərinin kohymlyklarıṇı, gəncləзdirmə operasijaları isbat edir. Mejmynlardan çıkarılan vəziləri insana saldıkda, insanıṇ or-

ganizmina va ryhi faalijjatina qanclaadirici ta'sir japı.r. Gejri hejvanlar ila mukajasa etdiqda, mejmynyn ryhi faalijjatinda juqsaq duaunca qorunur. Muaahadalara qora, mejmynlar, organizmaları.nda olan halları, saslar jardı.mı. ila bir-birlarina anlatmak uçun uç juza kadar muxtalif anlatma usylları.na maliqdurlar.

Insan dolunun inqiaafı.

Byndan baaka ana karnı.nda dolun inqiaafı. uzarindaqi muaahadalar, insanı.n hejvandan naa'at etdiqini (taradiqini) tasdik edir. Ilq dafa dol oz majalanmasından sonra hejvanları.n hamı.sı.nda bir cur inqiaaf edir. Dol arqaq toxymy ila majalanmı.a, taqca bir ana hucejradan inqiaafa baalajı.r. Laqin sonra muajjan nev' hejvanlar alami, inqiaafı.nı.n kohymlyk tacribasinda na kadar juqsaq jer dytyrsa, dol o kadar çok dajiaiqliqa oqrajı.r. Bir hucejrali basit organizmlarin inqiaafı. bir daracadan ilari qalmajir. Çok hucejralilarda isa dol hucejrasi majalandı.kdan sonra bojujur, iqija bolunur va sonra dort, saqqiz va ilax.... bolunmaqda davam edir. By syratla bir hucejrali doldan çok hucejrali bir hajat sahibi amala qalir. Hucejralardan amala qalan qura, naticada insan aaqlini alı.r. Bocaqlarin nev'lari by inqiaafda asas xatlarda kyrtarı.r; çunqu by nev'in hamı.sı. oz tarixi inqiaafları.nda ilari qetmiadurlar. Laqin balı.klarda dol, aaagı.daqı. by inqiaaf devrlarini qeçirir. Balı.kda bel sutunu, uzucu organlar va gal-

səmənin əsası, əmələ qəlir. Insan dəlu də mə'lym vakta kədər by qibi (balıklardaqı, qibi) əlamətlərə maliqdur. Uçuncu və dərduncu həftədə insan dəlundə əllər və ajaglar balıglardaqı, organları, an-

Зəqil—3. Rзejmlər: (sol cərqədə jykarıdan aзagı.) piзiq; (orta cərqədə jykarıdan aзagı.) mejmyn; (sag cərqədə jykarıdan aзagı.) insan. Ruзejm nə kədər cavan isə onlar bir-birinə o kədər çok okзajırlar.

dırır. Baзın janlarında gəlsəmə kevsləri bylynyr qi, bynlar balıklarda olan gəlsəmələri pəq çok

andı.rı.r, qetdiqcə balı.k dəlunun sonraqı. inqisafı. dajanı.r; çunqu balı.k nev'lərinin hamı.sı., daha juqsəq dərəcəjə butunluqdə çatmamı.slardyr. By dərəcə isə iqi məisətlilərin inqisaf dərəcəsidur. Hal by qi, iqi məisətlilərdə dəlun inqisafı. daha iləri qedir. Nəticə e'tibarilə insan dəlu bir-biri ardı.nca hejvanlar aləmi kohymlyk səcərəsinin hamı. ələmətlərinə sahibdur. By syrətlə ana karnı.na dusən bir insan balası., hejvanlar aləminin miljonlarca ildə qeçirmis oldygy inqisaf devrlərini dokkyz ajı.n içində qeçirməqdədur. *Dəlun by cur əz inqisaf səqillərini təqrar etməq xassəsinə bioqenetiq kanyni demislər.* Bə'zən insan dəlunun inqisafı.nda bir dyrgynlyk hasil olyr, və o hejvanlar aləmilə kohymlyk əlamətlərini itirmədən dunjaja qəlir. O vakt kyjrykly hər jeri tuq ilə ərtulu, vucyd səqillərilə bəd tərqib, və cəddləri olan mejmyny andı.ran insanlar dogylyrlar. Dəl inqisafı.ndaqı. dyrgynlyk nəticələrinin hamı.sı., insanı.n hejvandan tərədiqini isbat edirlər.

Radiment və ja kalı.k organlar

Insanda mevcyd rydimentlər və ja kalı.k organlar, insanı.n hejvandan tərədiqini qəstərir. Misal uçun agı.l dislərini qəturəq: bynlar hali-hazı.rda jeməqi çejnəməqdə heç bir fajda verməjirlər. Və ja qor bagı.rsak çı.kı.ntı.sı.nı. qəturəq: by çı.kı.ntı., həzmi quc gı.dalarla bəslənən insan əç-

dadı̦nı̦n həzm organı̦ kalı̦gı̦dyr. Hazı̦rqı̦ insanda qor bagı̦rsak çı̦kı̦ntı̦sı̦ heç bir fajdalı̦ rol ojnamajı̦r. Byny qəsib qəturməqlə həzm işində və ja bagı̦rsagı̦n fəalijjətində heç bir zərər qərunməjir. Hal by qi, by çı̦kı̦ntı̦nı̦n iltihabı̦ appendisit dejilən və hər jerdə jajı̦lmı̦ş bir xəstəliq əmələ qətirir. Insanda kyjryk başlangı̦cı̦ oldygy hamı̦ja mə'lymdyr. By kyjryk əsas fəkərələrdən açı̦lı̦b sı̦kı̦la bilən əzələlərdən və dəridən ibarətdur. Kyj-

Şəqil-4. Kyjryk ilə dogylmyş yşak

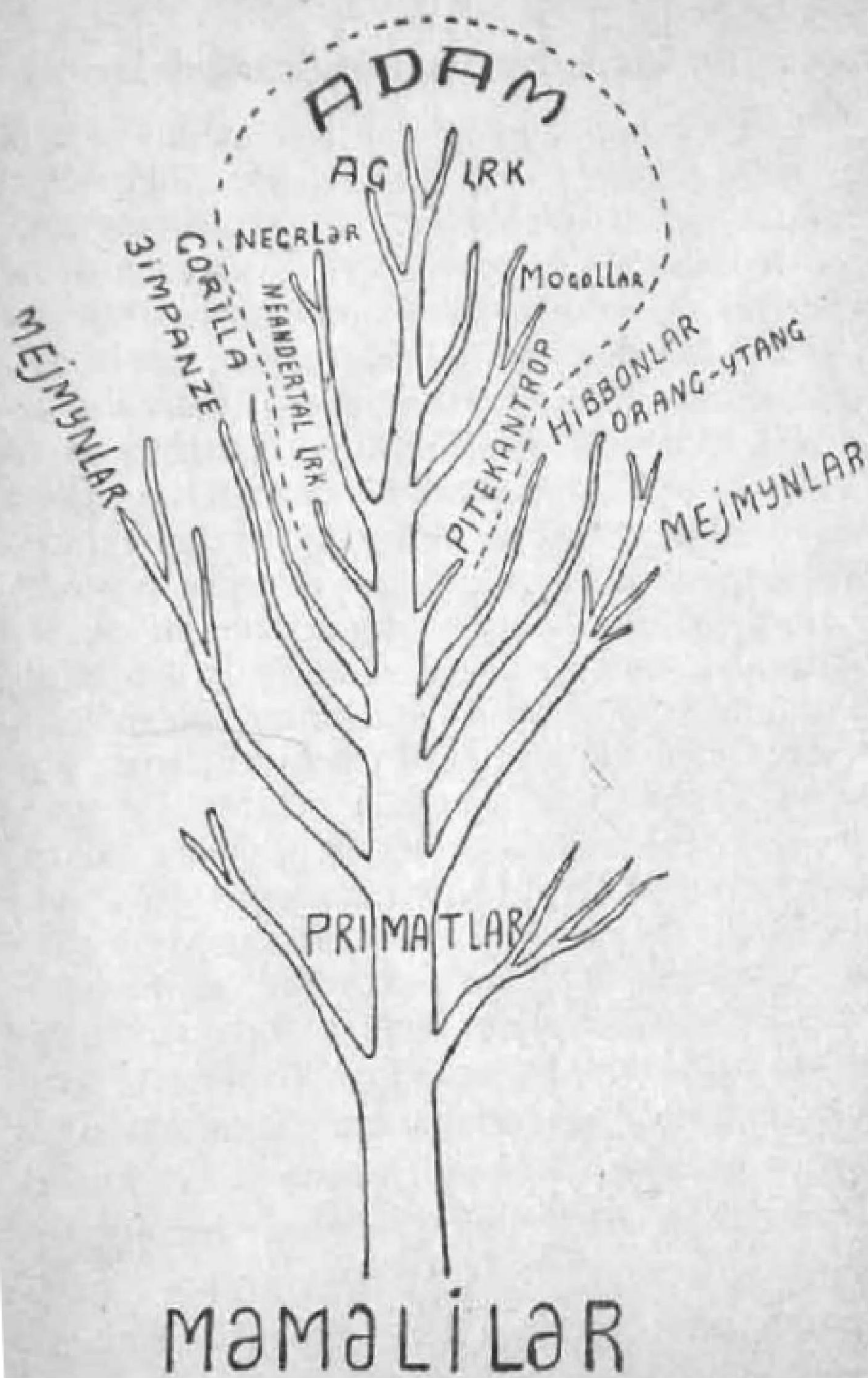

Şəqil-5. Başdan başa tuq ilə ərtulmuş insanı̦n fotografijası̦.

ryk hejvanlarda hansı̦ jerdədursə, orda jerləşmiş. Bel sutynynyn aşagı̦ hissəsinə məhqəm japı̦şmı̦ş və hərəqət kabilijjətini itirmişdur. By kalı̦k organları̦nı̦n hamı̦sı̦ insan uçun tamamilə fajdası̦zdyr.

Ilq insanı.n arxeoloziq həfrijjatı.

Laqin indiqi zamanda, insanı.n mejmyna bənzər kədim əcdadı.nı. qəзf etmiзlər. By qibi qəзfijjat oldykdan sonra əvvəlqi subyt və dəlillərə kaçmaga o kədər də luzym jokdyr. Tarixdən əvvəl (kəbiləttarix) jaзajı.b məhv olmyз insan nev'ləri və ja irkləri arası.nda, indiqi insandan artı.k mejmynlara jakı.n bir neçələri vardyr. Bynlardan neandertal irkinin ilq dəfə 1856-cı. ildə həfrijjat ilə kalı.kları. qəзf olynmyзdyr. Neandertal irkinə mənsyb adam, alçak alı.nlı.dyr qi, by hal ryhi iste'dadları.n az mikdarda inqiзaf etməsini qøstərir. By xusysijjət o dərəcədə xarakteriq idi qi, ilq dəfə tapı.lan neandertal qəlləsini alimlərdən bə'ziləri qic qəlləsi dejə zənn etmiзlərdur. Neandertalı.n uzu, mejmynları.n agı.z-byrnyny andı.rı.r, kaз ustu kevsləri və byryn kabagı. çı.kı.ntı.sı. vardyr. Daha çok kədim insan cinsi Hejdelberg adamı. adlanan insanlardyr. Bynyn çənəsi 1907-ci ildə Almanijada tapı.lmı.зdyr. Formasıı.na qørə by çənə hazı.rqı. insanları.n, hətta neandertal adamları.nı.n da çənələrindən fərklidur. Bynlar mejmynları.n çənələrinə bənzərlər. By xusysijjət Hejdelberg adamı.nı.n inqiзafca, neadertallardan aзaga pillədə oldygyny qøstərir. 1894-cu sənədə Cava (Java) adası.nda daha artı.k mejmyna okзar insanı.n sumuqu tapı.lmı.зdyr. Byna pitek-antropos (mejmyn-insan) adı. verilir. Pitek-antroposlar kafanı.n həcmınə qørə, insan ilə mejmyn arası.nda orta bir

ADAM
AG IRK
NEGRLəR
MOGOLLAR
GORILLA
ƷIMPANZE
NEANDERTAL IRK
MEJMYNLAR
PITEKANTROP
HIBBONLAR
ORANG-YTANG
MEJMYNLAR
PRIMATLAR
MəMəLILəR

vəzijjət dytmyзlardyr. bynlarda, dərt ajak ustundə tez hərəqət etməq və agaçlara dırmanmaga bəjuq kabilijjət olmasına dəlalət edən əqilmiз kabırga sumuqu vardyr.

By dəlillərin hamısı, insanın əmələ qəlməsi xusysynda mukəddəs qitabların heqajələrini və kyr'anın dediqinə qərə butun aləmin jaradılmasına səbəb (və əзrəfi-məxlykat) olan insan hakkındaqı dini təsəvvurləri pozyb alt ust edir. Insan umymi hejvanat aləmindən ajrı dejildur. Insan da butun nev'lər qibi təbiətin—maddənin bir hissəsidur.

Insanın inqiзaf etməsində əməqin roly

Insan əzunun qərqəmli mevkeini, ony qələcəq inqiзafa sevk edən, xusysi зərtlər sajəsində əldə etmiзdur.

Ola bilsin qi, insanların cəddlərinin agaçlardan duзub, meзəsi duzənqahlara qeçməsinə xırda hejvanları avlamak və korkyny kabakcadan duзub, meззəsiz duzənqahlara qeçməsinə lazım olması səbəb olmyзdyr. Həjat mubarəzəsində insanın əcdadı javaз-javaз duzəlirdi qi, by syrətlə əlləri baзka iз qerməq uçun azad olmyзdy. Insan əl ilə daз və agaç dytmaga və bir alət qibi ondan istifadə etməqə baзlamıзdyr. Nəsildən nəslə qeçdiqcə, cəddlərimizin əlləri daha da çeviq olmaga və bəjuq mikdarda cur-bə-cur hərəqətlərə

alı̦zmı̦zdyr. By cur zərajit insanı̦n əməq alətləri istehsalı̦na qeçməsinə jardı̦m etdi. Əməq prosesində (zəhmət hadisələrinin qedizində) əllər javaz-javaz jeni vəzifələr ilə yjgynlazmı̦z əzalələrin daha da murəqqəb kyrylyzy əmələ qəlmizdur. Insanı̦n əlləri by qunqu təqamul dərəcəsinə ancak əməq prosesi sajəsində çata bilmizdur. Əməqin inqizafı̦, cəmijjət uzvlərinin daha da sı̦kı̦ bir syrətdə bir-birinə jakı̦nlazmaları̦na tə'sir etdi. Muztərəq əməq və iz, insanda danı̦zı̦k dogyrdy. Danı̦zı̦k umymi izləri nizama salan əməq bagı̦rtı̦ları̦ndan (kı̦zkı̦rtı̦) əmələ qəldi. Əməq və hecələrdən ibarət olan danı̦zı̦k, insanı̦n bejninə də lazı̦mı̦ tə'sirlər japdı̦. Mejmyna okzar mevcydları̦n bejni, tədric ilə insan bejninə, dəjizildi. Bejnin inqizafı̦ ilə bir jerdə ona jakı̦n olan dyjgy uzvləri də inqizaf edirdi. Bejnin inqizafı̦ və dyjgy uzvlərinin murəqqəbləzməsi, øz sı̦rası̦nda əməq və dil uzərinə əqsi-tə'sir etdi. Onları̦ iləridə daha da inqizaf etdirdi və əməq alətlərinin daha da muqəmməl olması̦na tə'sir etdi. Əməq alətlərinin muqəmməlləzməsi isə insan cəmijjətinin kudrətini hejvanlar aləmi hudydyndan çı̦karı̦b ony çok iləri qətirdi.

Indi nə uçun mejmyndan insan dogylmajı̦r

Dindarlar çok vakt syal edirlər: nə uçun indiqi mejmynlardan insan əmələ qəlməjir? Əvvəla byrası̦nı̦ kejd etməq lazı̦mdyr qi, mejmynları̦n

juqsəq kyrylyзly bir nev'ə (jeni insan nev'inə) dəjiзilməsi uçun çok bir zaman lazıındyr; çunqu hazırqı insanın mejdana çıkması, bir çok juz minlərcə sənənin nəticəsidur. Byna qørə indiqi mejmynların daha da juqsəq kyrylyзly formalara qeçməsini qøz ilə qørməq kət'ijjən mumqun dejildur. Iqinci, mejmynlar həmiзə bir səvijjədə kalmamıзlar. Onlar da insan qibi inqiзaf edirlər. Hali-hazırda jaзajan mejmynlar bir çok cihətlərdə øz yzak cəddlərinə okзamajırlar. Toprak altından çıkarılan kədim kalıklar, hazırqı mejmyn və insan cəddlərinin kədimlərə ajid kalıkları bir çok cihətlərdə indiqi mejmynlardan fərklidurlər. Ancak mejmynların inqiзafı, insanınqından tamamilə ajrı bir istikamətdə əmələ qəlmiзdur. Muhitin зərtləri, hər jerdə bir cur dejildur. Insanların kədim cəddlərinin jaзadıkları зərajit, ona kət'i bir tə'sir qøstərmiзdur. Muhitdəqi зərtlər indiqi təqamul etmiз insana dogry inqiзaf jolları açmıзdyr. Hazırqı mejmynların cəddləri isə elə bir зərajit içərisində olmyзdyr qi, by зərajit onların inqiзafını baзka cihətə dogry aparmıзdyr.

Darvin nəzərijjəsi və din

Nev'lərin bir-birindən inqiзafı xusysyndaqı fiqir, ilq dəfə elmi bir syrətdə məзhyr inqilis alimi Darvin tərəfindən tə'sis edilmiзdur. Darvin 1889-cy ildə vəfat etmiзdur.

1859-cy ildə «Nev'lərin mənзəi» adlı qitabını nəзr etdi. Darvin by qitabında, muxtəlif hej-

van və bitqi nev'lərinin əmələ qəlməsi xusysynda mufəssəl izahat vermiзdur. Darvinin nəzərijjəsi, mejdana atılan qundən e'tibarən, papa və ryhanilərin açık hucymlarına mə'ryz kaldı; çunqu Darvin nəzərijjəsi hejvanların jaradılması barədə mukəddəs qitabların heqajələrinə qəqundən ziddur. Darvin əz nəzərijjəsində bizə məksədə yjgyn qibi qərunən hejvanat və nabatat kyrylyзyny ajdınlaзdırdı. Dindarlar allahın varlıgını isbata çalıзarak dejirlərdi qi: «Bakınız, dunja nə kədər mə'kyl kyrylmyз; kyзyn kanadı yçmaga, maralın ajakları kaçmaga nə kədər yjgyn olarak jaradılmıзdyr. Məqər bynlar akil-qull olan xalıkın iзtiraqı olmadan jarana bilərmi?» Darvinin nəzərijjəsi by qibi muhitə yjgynlaзma məsələlərinə kət'i cavab verdi. Bizə elə qəlir qi, kyзyn kanadı məksədə yjgyn qibi jaradılmıзdyr; çunqu biz əvvəlcə olmyз inqiзaf və təqamulun ancak hazırqı nəticələrini qəruruq. Kyзyn kanadı bir çok zamanlar nəticəsində inqiзaf edərəq belə muqəmməl bir зəqil almıзdyr. Biz byrasını nəzərə almajırık. Biz; nə kədər yçmaga iste'dadı olmajan, yçmak uçun zərərli olan xusysijjətlərin, əz kanadlarilə birliqdə məhv oldyklarını ynydyryk. Organizmlər, əvvəldən tə'jin edilmiз cıgır uzərində inqiзaf etmiзlər. Bynların inqiзafı qor-qoranə olmyз. Bir çok janlıз və həkikətdən yzak addımlar atmıзlar və by jollarda onlar tələf olmyзlardyr.

Məksədə yjgynlyk ancak insan cəmijjətində mevcyd ola bilər. Insan, əvvəlcə biriqmiз təcribə-

lərə səqənərəq зuyrly bir syrətdə məksədi mejdana kojar. By qibi hallarda, din tərəfdarları, onları, ƶhatə edən təbii hadisələrin insan cəmijjəti hadisələrilə mukajəsəsini ajdınlaзdıran ilq vəhзinin janılmalarını təqrar edirlər.

Byrzyazija əlqələrində Darvinin nəzərijjəsinə karзı hucym

Nev'lərin əmələ qəlməsi xusysyndaqı materializm nəzərijjəsi indi də byrzyazija aləmində tə'kib olynyr. Məsələn: Amerikada iqi il byndan əvvəl muəllim Ƶon Skops məhqəmə tərəfindən məs'ylijjətə alınmıзdyr. Insanın əmələ qəlməsi hakkındaqı Darvin nəzərijjəsilə əz зəjirdlərini tanıз etdiqi uçun, Ƶon mukəssir sajıldı. Зimali Amerika Muttəhid Зtatlarının bir çok dajirələrində mevcyd kanyna qərə by nəzərijjənin məqtəblərdə qeçilməsi kanyna zidd e'lan olynmyз və mukəssirlər məhqəmə nizamı uzrə məs'ylijjətə cəlb edilməqdədurlər.

Nə uçun Amerikada belə gəribə bir kanyn vardyr? Məqər Amerika kanyn jazanlarına mə'lym dejilmidur qi, həkikətə yjgyn hər hanqı bir elmi nəzərijjəni heç bir kanyn ilə jalana çıkarmak olmaz? Зimali Amerika Muttəhid Зtatlarının sabik xaricijjə naziri Brajan, Amerika həqumətinin by sirrini açmıзdyr. Brajan əz qitabında darvinizm əlejhinə jazır: «Təqamul nəzərijjəsi (jə'ni Darvin nəzərijjəsi) mədənijjət uçun bir təhdiddur. Təqamul nəzərijjəsi, mədənijjətə olandan çok, din uçun

korky təşqil edir. Din və allah cəmijjətin əsasıdyr. Indiqi həjatın hamı hərəqət edici və kontrol kuvvələri onlar uzərinə əsaslanmışdyrlar. Din və allahı zəif duşurən və heçə çıkaran şejlərin hamısı bəşərijjətin qələcəqini korky altına alırlar..»

Deməq qi, Amerika byrzyazijasının fiqrincə Darvin nəzərijjəsinin əsil pis tərəfi byrası imiş. Təqamul nəzərijjəsi, byrzyazija cəmijjətinin səqəndiqi allaha e'tikadı pozyr. Belə bir cəmijjətdə isə hoqumət kapitalistlərin əlindədur.

Byrzyazija butun vasitələrilə oz agalıgını saklamaga çalışır. Onlar quc və aldatma ilə hərəqət edirlər. Isçi təşqilatlarını dagıdırlar, kommynistləri tələf edirlər. Isjan edənlər ilə zalimana rəftar edirlər və ejni zamanda sınıf mubarəzəsinin luzymsyzlygy barədə isçilərin fiqrini başından çıkarıb, hər jol ilə onları aldadırlar və isçilərin oz kuvvələrinə olan e'tibarını kırmaga çalışırlar.

Byrzyazija istəjir qi, allah tərəfindən dunjanın jaradılması xusysynda mevcyd dini heqajə və əfsanələrə isçilər balaca ysaklar qibi sadəcə inansınlar. Amerikanın bir neçə ştatlarında Darvinin nəzərijjəsi kədəgən olynmakdan başka, byrzyazija kanyn verənləri, insanlar uzərində japılan qəncləşdirmə operasijalarını da kədəgən etdirməqə muvəffək olmyşlardyr.

Çunqu by operasijalarda mejmynyn vəzilərini (guddələrini) çıkarıb insana tiqirlər və by vəzilər

qəzəl bir syrətdə calak dytyr; insan organizmasını qəncləşdirən jakşı nəticələr verir. By isə byrzyazijanın xoзyna qəlməjir, çunqu by cur operasijalar insan ilə mejmynyn kohynnlygyny təsdik edirlər.

Өz elmi tədkiklərinə vicdanlı bir syrətdə qirişən və həkiki faktları byrzyazija və papaların məksəd və xejrinə dəjişdirməq və pozmak istəməjən alimlər, kapitalist ɵlqələrində hər cur təzjikə dyçar olyrlar. By qibi alimlərə darulfunynlarda dərs verməq kədəgən olynyr, vəzifədən qanar edirlər və hər jol ilə onları ləqələməqə çalışırlar.

1926-ncı ildə pajızda by cur tə'kibat nəticəsi olarak məşhyr Vjana professory Kammer ɵzunu ɵldurdu. Kammer ɵz təcribələrilə Darvinin nəzərijjəsini təsdik etməqlə və ony daha da qenişlətməqlə byrzyazija alimlərinin və butun byrzyazija aləminin qəsqin qejzinə səbəb oldy.

By syrətlə davam edən dini qəruş ilə elmi dunja qəruşu mubarəzəsi; byrzyazija ilə proletariat arasında mevcyd sınfi mubarəzənin bir hissəsidur.

KONTROL SYALLAR:

1) Hejvan və nabatların əmələ qəlməsinə din nə nəzər ilə bakır?

2) Jer uzundə bir-biri arkasınca hejvan və nabat nev'lərinin əmələ qəlməsini muxtəsərcə naqıl edin.

3) Ev hejvanlarının cinsini nə cur jaksılazdırmak olar?

4) Hejvan və nabatların muhitə yjmalarına misallar səjləjin; by cur muhitə yjmanın nə qibi əhəmijjəti oldygyny qəstərin.

5) Bitqi və hejvanlar aləmində təbii saflazdırma nə cur əmələ qəlir?

6) Hejvan və nabat organlarının məksədə yjgyn kyrylyzyny fən nə cur izah edir?

7) Insan ilə insana bənzər mejmynlar arasındaqı akzajız və ajrılık nədən ibarətdur?

8) Nə uçun insan jerdə kalan hejvanlardan ajrılmızdyr?

9) Hali-hazırda da nev'lərin dəjizilməsi əmələ qəlirmi?

10) Nə uçun byrzyazijanın, Darvin nəzərijjəsini qərməqə qəzu jokdyr?

